

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

-

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

SAMOK pitää erittäin tärkeänä, että ammattikorkeakoulut tunnistetaan sivistyksen vaalijoina ja yhteiskunnan uudistajina. Visio tunnistaa teknologiset murrokset perustellusti mutta suhteellisen rajallisesti teknologiakehityksen moninaisuutta. Kokonaisuutta voisi tukea toimenpiteellä, jossa tekoälykehityksen ja digitalisaation tahtiin vastataan integroimalla ne jatkuvaan oppimiseen, varmistaen samalla inhimillisen sivistyksen ja kriittisen lukutaidon säilyminen teknologiakehityksen rinnalla.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

SAMOK ymmärtää ja tukee vision perusteltua painopistettä nuorten aikuisten ikäluokan koulutustason nostosta, mikä on välttämätöntä pitkän aikavälin osaamistarpeiden ja väestökehityksen turvaamiseksi. Samalla on kuitenkin tärkeää tunnistaa, ettei koko väestön ja yhteiskunnan koulutustason nostoa voida saavuttaa täysimääräisesti kestävästi ilman aikuisväestön osaamispotentiaalin hyödyntämistä. Mahdollisuuksia on syytä turvata myös elinikäiselle oppimiselle ja läpi työuran tapahtuvalle osaamisen päivittämiselle saavutettavasti.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Koulutuksen saavutettavuus ja koulutustason nosto ovat tärkeitä yhteiskunnallisia päämääriä. SAMOK pitää kiitettävänä, että luonnokseen on sisällytetty toimenpiteitä opiskelijoiden hyvinvoinnin ja kiinnittymisen vahvistamiseksi, opetushenkilöstön pedagogisten valmiuksien kehittämiseksi sekä maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen edistämiseksi.

SAMOK pitää erittäin tärkeänä toimenpidettä kansallisen ohjauksen ja oppimisen tuen viitekehityksen laadimisesta, sillä opiskelijan oikeus oppimisen tukeen on keskeistä opiskelukyvyyn ylläpitämisessä. Tavoite lisätä mahdollisuuksia vaihtaa suuntautumista joustavasti opintojen aikana ja nivelvaiheissa tukee opiskelijoiden sujuvaa etenemistä ja vähentää tarpeettomia viivästyksiä tutkintojen suorittamisessa.

Jotta 60 prosentin koulutustavoite voidaan saavuttaa laadukkaasti, toimenpiteisiin olisi hyvä kirjata, että opiskelijoiden asuminen sekä palvelut kehittyvät yhdenmukaisesti koulutusmäärien kasvun kanssa niin, että asumisen ja palvelujen kohtaavuutta opiskelijamäärien kanssa pyritään parantamaan suhteessa nykytilaan. Lisäksi opiskelijan oikeus oppimisen tukeen tulisi määritellä selkeästi säädöksissä, ja opiskeluilmapiirin turvallisuutta tulisi tukea eriarvoisuutta vähentävillä toimintamalleilla.

On erinomaista, että nuorten pääsyä korkeakoulutukseen sujuvoitetaan ja väyläopintoja yhtenäistetään. SAMOK tukee avoimen korkeakoulutuksen opintosetelikokeilua, mutta painottaa, että yhteishaku tulee säilyttää pääväylänä yhdenvertaisuuden ja hakijoiden oikeusturvan takaamiseksi, ja avoimen väylää kehittää täydentävänä hakumahdollisuutena.

Visioluonnoksessa ehdotetaan, että korkeakoulut laativat yhteistyössä periaatteet läsnä- ja etäopiskelulle yhteisöön kiinnittymisen vahvistamiseksi. Vaikka yhteisöllisyys on opiskelukyvyyn kannalta elintärkeää, SAMOK suhtautuu varauksella sellaisiin yhteisiin linjauksiin, jotka johtaisivat korkeakoulusektorin laajuisesti kiristyyiin läsnäolovelvoitteisiin. Opiskelijoiden elämäntilanteet ovat moninaisia ja opiskelijat hakeutuvat tarkoituksella erilaisiin tutkinnon suorittamisen muotoihin. Erityisesti ammattikorkeakouluissa joustavien monimuotototeutusten kysynnälle on perusteensa. Työssäkävien ja eri elämänvaiheissa olevien opiskelijoiden oikeus joustaviin ja saavutettaviin suoritustapoihin on turvattava.

Tutkintokoulutuksen maksuttomuuden säilyttäminen myös alanvaihtajille on kriittistä saavutettavuuden varmistamiseksi. Aikuisten opiskelijoiden ja alanvaihtajien kouluttautumismahdollisuudet eivät sulje pois nuorten koulutuspaikkoja, vaan kyse on toisiaan täydentäviä toimista nopeasti muuttuvan työelämän tarpeisiin vastaamisessa. Nuorten koulutustason noston rinnalla visioon on hyvä jättää tilaa ja keinoja myös elinikäiselle oppimiselle. Yksilöllisiä urapolkuja on tuettava joustavilla alanvaihtomahdollisuuksilla ja modulaarisilla opinnoilla, jotta kynnys osaamisen päivittämiseen pysyy matalana myös myöhemmällä iällä, vaarantamatta kuitenkaan tutkintokoulutuksen perusrahoitusta ja nuorten ensikertalaisten pääsyä korkeakoulutukseen.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

-

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

On tärkeää, että visio nostaa esiin T&K-henkilöstön määrän kasvattamisen sekä kansainvälisten osaajien merkityksen Suomelle. SAMOK pitää erittäin kannatettavana liikkuvuus- ja kansainvälistymisjakson sisällyttämistä koulutusohjelmiin sekä tutkijankoulutuksen sujuvoittamista.

Kansainvälisten osaajien sitoutumista Suomeen tulisi tukea käytännönläheisemmin varmistamalla laadukkaat, integroidut harjoittelupaikat sekä kielikoulutus yhteistyössä alueen työelämän kanssa. Lisäksi yksilöllisiä urapolkuja T&K-toiminnassa ja yhteiskunnassa tulisi tukea joustavilla alanvaihtomahdollisuuksilla ja modulaarisilla opinnoilla.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

-

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Luonnos tunnistaa hienosti ammattikorkeakoulujen kasvavan merkityksen TKI-toiminnassa sekä tiiviin yhteistyön tarpeen yritysten ja työelämän kanssa. Korkeakoulujen työnjaon selkeyttäminen on kannatettavaa. Työelämäyhteistyötä voidaan tukea vielä konkreettisemmilla rakenteilla.

Toimenpiteissä olisi suotavaa kirkastaa ammattikorkeakoulujen lakisääteistä roolia ammattisivistyksen vaalijoina ja osaamisvarmuuden takaajina, mikä edellyttää ammattikorkeakoulujen itsehallinnollisen aseman vahvistamista ja selkiyttämistä. AMK-lain toimivuutta tulee tarkastella erityisesti ammattikorkeakoulujen riittävän taloudellisen autonomian ja TKI-toiminnan edellytysten osalta.

Luonnoksessa esitetään lyhyttutkintojen käyttöönoton selvittämistä korkeakouluissa. Kuten koulutuskentän yhteisissä kannoissa on tuotu esiin, tutkintorakenteen merkittävät muutokset ja mahdollisten uusien tutkintomuotojen tuominen järjestelmään edellyttävät laajamittaista ja huolellista vaikutusarviointia. On varmistettava, että mahdolliset uudet ratkaisut eivät hämää nykyistä tutkintojärjestelmää tai kilpaile perusrahoituksesta varsinaisen tutkintokoulutuksen kanssa. Lisäksi on tärkeää pitää kiinni siitä, että avoin ammattikorkeakoulu ei toimi erillisenä tutkintoja myöntävänä organisaationa.

Harjoittelupaikkojen riittävyyden varmistamiseksi tarvitaan vahvempaa alueellista koordinaatiota erityisesti korkeakoulujen ja hyvinvointialueiden välillä sekä tuetun harjoittelun mallien kehittämistä.

Yritysten kanssa tulisi kehittää työelämälähtöisiä TKIO-hankkeita (tutkimus-, kehittämis-, innovaatio- ja opetustoiminta), joissa opiskelija oppii soveltamaan osaamistaan ja kehittämään asiantuntijuuttaan.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Julkisen resursoinnin pitkäjänteisyyden tunnistaminen on koko korkeakoulusektorin onnistumisen elinehto. Tavoitetta voisi täsmentää siten, että rahoituksen monipuolistumisen rinnalla perusrahoituksen on turvattava toiminnan vakaus ja lakisääteisten tehtävien, kuten tutkintokoulutuksen, laadukas toteutuminen.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Eryityisesti valtionrahoituksen uudistaminen laadun ja vaikuttavuuden pohjalta on kannatettava suunta. Toimenpidesuosituksia on tärkeää vahvistaa parlamentaarisen sitoutumisen suuntaan muiden tavoitteiden toimeenpanon edistämiseksi.

Visiossa kehoitetaan selvittämään yksityisen rahoituksen monipuolista lisäämistä laadun ja taloudellisen kestävyyyden vahvistamiseksi. Vaikka yksityisen T&K-rahoituksen lisääminen on yritysysteistyön kannalta kannatettavaa, on tutkintokoulutuksen osalta arvioitava tarkasti, millä mekanismeilla rahoitusta kerätään. Yksityisen rahoituksen lisäämisen tavoite ei saa vaarantaa koulutuksen maksuttomuusperiaatetta tai asettaa korkeakouluja epätarkoituksenmukaiseen kilpailuasetelmaan.

SAMOK pitää tärkeänä varmistaa, että aloituspaikkojen lisääminen nojaa aina todenmukaisiin resursseihin. Tämä voitaisiin toteuttaa laatimalla ennakoitava, hallituskaudet ylittävä rahoitussuunnitelma. Rahoitusohjauksen tulos- ja tehokkuusmittareiden painoarvoa tulisi pienentää, jotta se tukee aidosti oppilaitosten autonomiaa. Lisäksi jatkuvan oppimisen rahoituksen, esimerkiksi maksullisen avoimen ammattikorkeakoulutuksen kautta, ei tulisi kilpailla tutkintokoulutuksen resurssien kanssa.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuositusten kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

Vision asettama 60 prosentin koulutustavoite vaatii toteutuakseen riittävät resurssit opintojen etenemisen tukeen ja ohjaukseen. Visiossa on erinomaisia avauksia joustavuuden lisäämiseksi, mutta lyhyttutkintojen käyttöönoton selvittämisessä on tärkeää linjata, ettei avoimelle ammattikorkeakoululle olla antamassa tutkinnonanto-oikeutta, sillä se ei ole erillinen korkeakoulu.

Maksuttomuusperiaate on suomalaisen koulutuksen kulmakivi, joka luo perustan yhdenvertaisille mahdollisuuksille.

Kokonaisuutena visio tarjoaa hyvän suuntaviivan suomalaiselle korkeakoulutukselle. Tavoitteiden toimeenpanossa on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää turvata korkeakoulujen vakaa perusrahoitus, jotta laadukas opetus, ohjaus ja T&K-toiminta voidaan toteuttaa. Rakenteellisia uudistuksia pohdittaessa koulutuksen laatu, opiskelijoiden yhdenvertaisuus ja oppimisen tuki on pidettävä kehityksen keskiössä.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuva tunnistaa ansiokkaasti opiskelijoiden moninaistuvat taustat ja hyvinvoinnin merkityksen läpäisyn kannalta sekä yhteisymmärryksen rahoituksen pitkäjänteisyyden tarpeesta. Koulutustason nostoa ei voida tehdä kestävästi ilman, että henkilöstön ja opiskelijoiden hyvinvointiin panostetaan aidosti ja siihen kohdistetaan resursseja.

Tilannekuvan keskittyminen julkisten resurssien rajallisuuteen on ymmärrettävää, mutta tehokkuusajattelun soveltaminen jo valmiiksi leikkauksia kokeneeseen koulutusympäristöön on itsessään poliittinen valinta. SAMOK tunnistaa julkisen talouden reunaehdot, mutta koulutus- ja TKI-investointien tarkastelu kuluerinä on lyhytnäköistä jopa tiukan talouskurin ja velkajarrun viitekehityksessä. Koulutustason nosto on yhteiskunnan keskeisin tapa varmistaa tulevaisuuden tuottavuus, talouskasvu, työllisyysasteen nousu ja osaamisen kyky päivittymiseen vastaten yhteiskunnan haasteisiin ja työelämän muutoksiin. Nämä ovat tekijöitä, jotka maksavat tehdyt panostukset takaisin ja tasapainottavat julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Sivistys on yhteiskunnalle kestävä talouspoliittinen investointi ja sillä on myös itseisarvonsa.

Duaalimallin ja ammattikorkeakoulujen itsehallinnollisen aseman merkitys on suomalaisen korkeakoulujärjestelmän vahva perusta, mikä on tärkeää nostaa selkeästi esiin vision tilannekuvassa. Luonnoksessa todetaan, ettei ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisiä konsernirakenteita ole hyödynnetty riittävästi, ja peräänkuulutetaan lainsäädännön ja toimintamallien avointa tarkastelua. Jotta järjestelmää voidaan kehittää kestävästi ja tietopohjaisesti, on olennaista tunnistaa ylisektorillisiin konsernirakenteisiin liittyvät moninaiset vaikutukset ja omistajaohjauksen dynamiikka. Korkeakoulukonserneissa on potentiaalia synergiaetuihin ja hallinnolliseen tehokkuuteen, mutta niiden tavoiteltavia hyötyjä on syytä täsmentää. Samalla on pidettävä huoli siitä, että konsernimallit eivät tosiasiallisesti kavenna ammattikorkeakoulujen autonomiaa tai heikennä niiden kykyä vastata alueellisiin osaamistarpeisiin. Vaikka korkeakoulujen välinen tiivis yhteistyö on kannatettavaa, konsernirakenteiden laajempaa "hyödyntämistä" ei tulisi asettaa itsetarkoitukselliseksi tavoitteeksi ilman huolellista analyysiä. Olisi perusteltua täsmentää, mitä konkreettisia hyötyjä konsernirakenteilla tavoitellaan.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Visio on asettanut oikeita ja kannatettavia päämääriä Suomen sivistyksen, T&K-toiminnan ja kansainvälistymisen tueksi. Toimenpiteet ohjaavat järjestelmää joustavampaan suuntaan, mikä on opiskelijoiden etu, kunhan uudistukset tehdään perusrahoituksen vakautta ja opiskelijoiden

oikeusturvaa (kuten maksuttomuutta ja yhdenvertaista opiskelijavalintaa) kunnioittaen. Kehittämällä väylä- ja polkuopintoja ja tukemalla maahanmuuttajien sekä alanvaihtajien koulutusta, visio luo vahvaa pohjaa osaamisvarmuudelle.

Koulutustason nostaminen 60 prosenttiin nuorista aikuisista on kansallisesti tärkeä tavoite. On kuitenkin huomioitava, että opiskelijamäärien ja moninaistuvien taustojen kasvu edellyttää korkeakouluilta vahvaa ja ennakoitavaa perusrahoitusta laadukkaana opetuksen ja ohjauksen varmistamiseksi. Lisäksi yhteiskunnan on varmistettava, että opiskelijoiden asuminen ja tukipalvelut kehittyvät samassa tahdissa opiskelijamäärien kasvun kanssa. Samalla myös aikuisten opiskelijoiden mahdollisuudet saavutettavaan koulutukseen tulee mahdollistaa myös alanvaihdon ja jatkuvan oppimisen rinnalla. Mahdollisten uusien lyhyttutkintojen myötä ei tule syntyä rinnakkaista, avoimeen korkeakouluun perustuvaa tutkintojärjestelmää.

Parlamentaarinen, ylivaalikautinen, korkeakoulutuksen perusrahoituksen suunnitelma voisi tarjota selkänöjää koko visiolle sen toimeenpanossa myös 2030-luvun aikana ja täten edistää muiden tavoitteiden saavuttamista.

9. Muut kommentit

Vision toimenpiteiden kunnianhimo ei täysin vastaa 60 prosentin koulutustason tavoitteen realistista saavuttamista ilman sitoutumista julkiseen resurssointiin. Asiat, joilla on merkitystä yhteiskunnassa, kuten investoinnit tulevaisuuden kasvukykyyn, sisältävät kustannuksia. Vuosikymmenen ajalle vision luominen ilman sitovia linjauksia resurssien priorisoinneista korkeakoulutukseen jättää itse pitkäjänteisen suunnitelmallisuuden vajaaksi.

Leppämäki Samuli
Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry